

Kotihoidon asiakas - toimintakyky, vahvuudet ja voimavarat

Katja Hautsalo, lehtori, Tamk
katja.hautsalo@tuni.fi

Alustuksen sisältö

- Miten ikääntyneen toimintakyky nähdään ja kuinka hänet tunnustetaan?
- Miten asiakaslähtöisyys ja tarpeiden huomiointi toteutuu?
- Kuinka voimavaroja ja vahvuuksia huomioidaan?

"Koti on paikka, jota ihminen käyttää vakituiseen asumiseen, jossa säilytetään henkilökohtaisia tavaroita, jossa vietetään vapaa-aikaa ja paikka jossa perheen jäsenet asuvat. Ihmisen kotiin voivat tulla vieraat vain luvalla ja se nauttii kotirauhaa. Ihmisellä voi siis olla useita koteja, ja koti onkin sekä paikka että mielentila. Kodin tunne jotakin paikkaa kohtaan alkaa kehittyä jo, kun kodista haaveillaan tai sitä suunnitellaan. Koti merkitsee turvallisuutta, rauhallisuutta, menneisyyden muistoja ja tulevaisuuden suunnitelmia, se on paikka, jossa ihminen kokee olevansa oma itsensä, ja jossa hän voi tehdä itselleen tärkeitä asioita. Kodilla on siis yhteys ihmisen identiteettiin."

Lähde: Vapaa tietosanakirja, Wikipedia

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Satakunnan ammattikorkeakoulu

Miten puhumme asiakkaan toimintakyvystä?

Mukaellen Vilhelmiina Lehto-Niskala (Tampereen yliopisto, tekee aiheesta väitöskirjaa)

- 3.huoneen lonkkapotilaalla on tunnin päästä RTG-kuvaus, lähtisitkö kuskaamaan?
- Siirillä on tunnin päästä RTG-kuvaus, lähtisitkö saattamaan häntä, hän tarvitsee kävelyssä varmistusta.
- Asiakas ei pysty siirtymään itse vuoteesta pyörätuoliin, tarvitsee yhden hoitajan nostoavun, pyörähdyslauta käytössä
- Seija pystyy kohottautumaan käsivoimien ja tuen avulla itse seisomaan, riittää että avustat pyörähdyslevyn kääntämisessä ja jarrutat istuutumista pyörätuoliin

Ammattikieli – vrt ihmisestä kertominen, ihmiselle puhuminen

Miten puhumme toimintakyvystä?

Mukaellen Vilhelmiina Lehto-Niskala (2017)

- Sanoilla luodaan hyvä hoivakulttuuria, joka välittyy kaikille
- Asiakkaiden omat kuvaukset toimintakyvystä – peilasivat menneeseen elämään, taiteilijalle on tärkeintä piirtämisen mahdollistaminen – muuta hän ei maininnut
- näkö, kuulo, tv, lukeminen, kirjoittaminen, erilaiset selviytymiskeinot - kuten näin pääsen itse sängystä
- itsenäisyys oli toivottua, iäkkäät saattoivat kokea olevansa taakkana
- KYSY: mitkä ovat omassa toimintakyvyssä kaikkein tärkeimmät asiat?

Jo nimen käyttäminen tuo kanssakäymiseen paljon inhimillisyyttä ja tunnetta siitä, että asiakas tunnetaan, hänen taustansa ja toiveensa tiedetään.

TUNNUSTAMINEN

- onko ikääntynyt hoidettava vai persoona?

- TEKEMISEN
MAHDOLLISUUDET:
autonomia ja toimijuus
- OLEMISEN
MAHDOLLISUUDET:
persoonana tunnustetuksi
tuleminen ja osallisuus

Lähde: Jari Pirhonen, luento 23.11.2017
ja artikkeli Gerontologia 29(1), 2015

Tunnustamisen kaksi voimaa

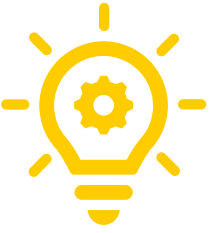
Arto Laitinen:

1. Tunnustaminen luo kohdettaan

Kun ihminen muuttaa palvelutaloon, voimme alkaa luoda hänelle identiteettiä palvelutaloasukkaana/hoidettavana

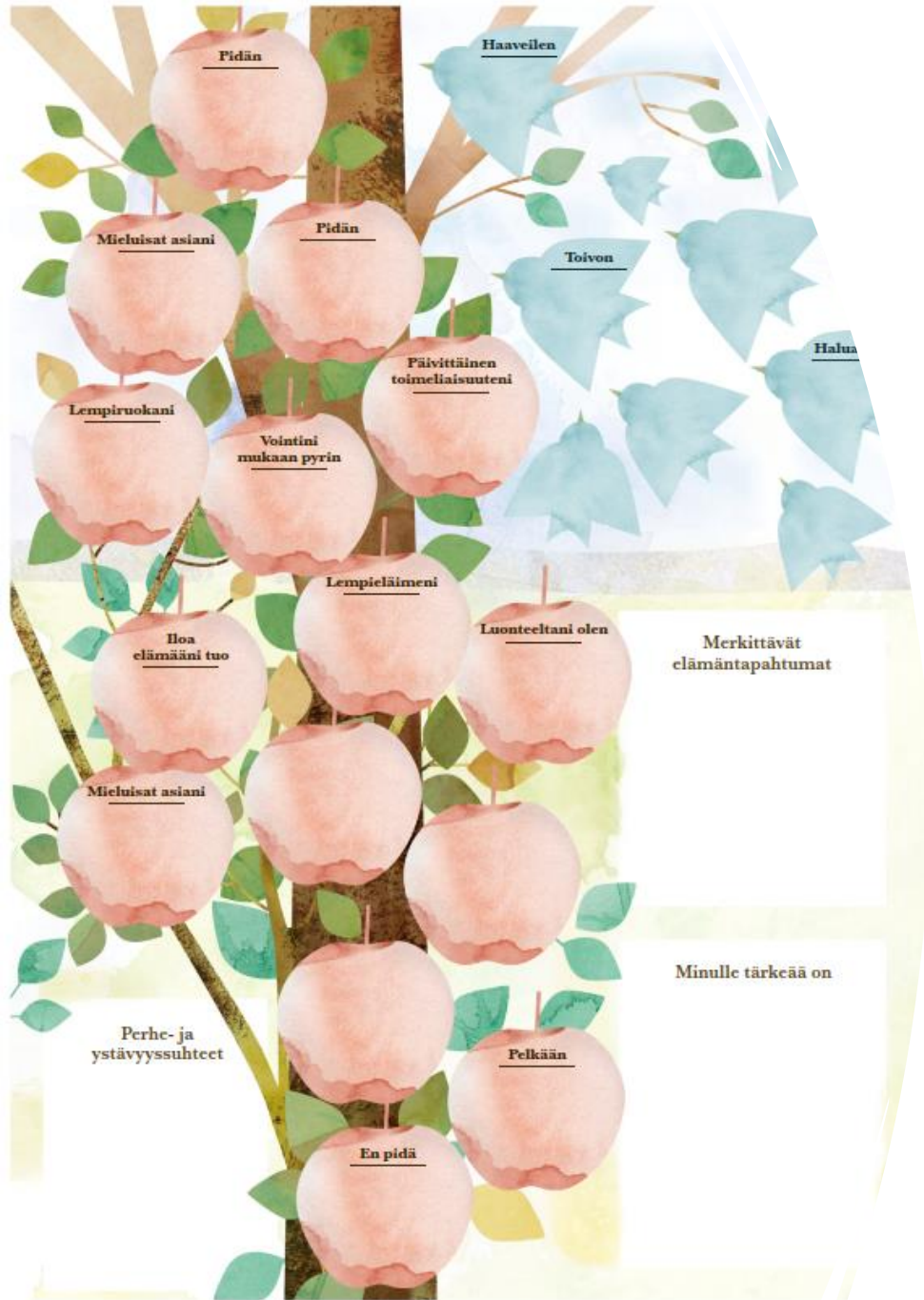
2. Tunnustaminen säilyttää kohdettaan

Voimme tukea palvelutaloon muuttaneen ihmisen aiempaa, elämän aikana muodostunutta identiteettiä
→ hoidettava vai Martti?

Elämän Puu –juliste

<https://www.tampere.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/ikaihmissen-palvelut/elaman-puu.html>

- Ikääntyneen tämän hetkistä elämäntilannetta voidaan ymmärtää vain katsomalla sitä eletyn elämän kautta.
- On tärkeää saada käyttää omia vahvuuksiaan ja taitojaan sekä kokea myönteisiä asioita, yhteenkuuluvuutta ja merkityksellisyyden tunnetta.
- Elämään kuuluvat vastoinkäymiset voidaan ajatella myös positiivisina, sillä haasteet voivat muodostua elämässä eteenpäin kantaviksi selviytymistarinoiksi.
- Lähteet: Ikäinstituutti 2017, Kariniemi 2020

Sanna Järnstöm, 2011. "En tiedä, mitä ne ajattelee mun kohtalokseni, etnografinen tutkimus asiakkuudesta ja asiakaslähtöisyydestä geriatrisessa sairaalassa" Tampereen yliopisto, väitöskirja.

Tärkeät asiat:

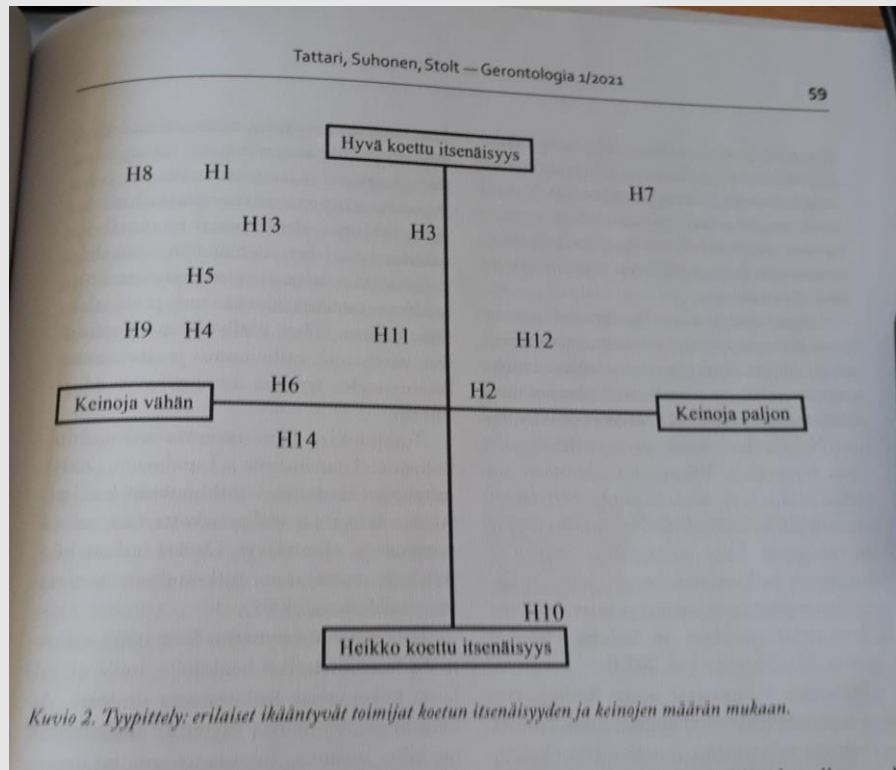
- omien jatkohoito-toiveiden toteutuminen,
- paraneminen ja terveys,
- omaisten tuki,
- koti ja kotiavun saaminen,
- uskonasiat
- huumori

Tyytymättömyyttä aiheutti:

- henkilökunnan kiireellisyys ja ilkeys,
- avunsaannin hitaus,
- resurssien puute,
- tekemisen puute,
- kuntoutuksen ja ulospääsemisen vähäisyys
- vaipat

Asiakaslähtöisyyden toteutuminen

- läkkään ajatuksia ja toiveita ei kysytä
- Avuntarpeeseen ei vastata tai avun saaminen kestää liian pitkään
- Jatkohoitosuunnitelmat tulevat muiden päättäminä
- läkäs ei ole osallisena asioissaan
→ hän ei pääse määrittelemään tarpeitaan tai tavoitteitaan
- Liikkumisen vapautta rajoitetaan

Kotona asuvien iäkkäiden koettu itsenäisyys

- Keinot fyysisen toimintakyvyn ja itsenäisyyden ylläpitämiseksi: erilaiset liikuntamuodot, apuvälineet, asiantuntija-apu, ostopalvelut, lääkehoito, sosiaalinen verkosto ja omat keinot
- Itsenäisyys koettiin pääasiassa hyväksi, mutta keinoja itsenäisyyden ylläpitämiseen oli vähän. Miten näitä voi tukea?

Lähde: Tattari, Suhonen ja Stolt, 2021.

Asiakaskokemuksia kotihoidosta, Hautsalo ym 2016

SUORIA LAINAUKSIA VASTAUKSISTA

- ***"Toiveena olisi, että nimetty omahoitaja kävisi useammin."***
- ***"Hoitajien pitäisi olla pysyviä, samoja! Se auttaa turvallisuuden tunnetta."***
- ***"...aikaa voisi olla hieman enemmän, esim. jutusteluun ja "vain läsnäoloon", monelle asiakkaalle kotihoidon käynti voi olla ainoa sosiaalinen kontakti päivässä."***

Taulukko 3. Asiakkaiden ja läheisten kokemus hoitajan toiminnasta kotihoidossa.

Alaluokka	Yläluokka
Kohtaaminen	Vuorovaikutus
Hoitajilla hyvät vuorovaikutustaidot	
Ikääntyneen ominaisuuksien vaikutus kohtaamisessa	
Hoitajan myönteinen asenne työtä kohtaan	Hoitajan ammatillisuus
Ammattitaitoinen hoitaja	
Hoitajan kielteinen suhtautuminen työhön	
Hoitajan puutteelliset työtaidot	
Omahoitaja kokonaisvaltaisen hoidon turvaajana	Omahoitajan rooli
Omahoitajan työpanoksen puuttuminen	
Hyvin sujunut päivittäinen hoito	Päivittäisissä toiminnoissa avustaminen
Ongelmat päivittäisten hoitotoimien onnistumisessa	
Yksilöllisyyden huomioiminen	
Kotihoito avuntarpeita vastaavaa	Asiakkaan avuntarpeisiin vastaaminen
Hoito ei vastaa kaikkiin avuntarpeisiin	
Avuntarpeiden muutoksia huomioidaan vaihtelevasti	
Onnistuneen kotihoidon edellytyksenä yhteistyö	Läheisten kanssa tehtävä yhteistyö
Läheisten ja kotihoidon välinen yhteydenpito	
Läheisten esteellisyys vaikuttaa hoitoon osallistumiseen	

Asiakaskokemuksia kotihoidosta, JOHTOPÄÄTÖKSET (Hautsalo 2013 ja 2016)

- **Ikääntyvien ja perheiden tilanne sekä hoidontarve vaihtelee**
 - tuen pitää vastata yksilöllisiä tarpeita
 - tuen ja palveluiden tulisi olla joustavia
 - avuntarpeen arviointi riittävän usein
 - kotikäynteihin riittävä aika ja sopiva ajoitus
 - hoitajan ammatillinen osaaminen
- **Hoidon jatkuvuus**
 - hoitajavaihtuvuutta mahdollisimman vähän
 - omahoitajan käynnit ja yhteydenpito
 - yhteishoito, läheisen roolin tukeminen

**Erityishuomiota tulisi kiinnittää perheisiin,
→ joissa on terveyteen liittyviä ongelmia
→ tukea nuoria perheenjäseniä, jotka osallistuvat ikääntyneen hoitoon**

Sotaveteraani Eino Nurmisen, 95, kotihoidosta osa sujuu virtuaalisesti – Suomessa tehty jo yli miljoona hoitokäyntiä etänä

Turussa tablettilaitteella annettavaa hoitoa ollaan lisäämässä. Pian 100 asiakasta on etäkotihoiton piirissä.

Kotihoito 22.11.2019 klo 07.20

Eino Nurminen puhuu tablettilaitteen välityksellä hoitajan kanssa yleensä kerran päivässä. Kerran viikossa hoitaja käy jakamassa lääkkeitä, joten silloin puhelua ei tarvita.

<https://yle.fi/uutiset/3-11046969>

TURKU Turun Paattisilla asuvan 95-vuotiaan **Eino Nurmisen** keittiön pöydällä on tablettilaitte. Hoitaja soittaa siihen kuusi kertaa viikossa. Kerran viikossa hoitaja käy jakamassa lääkkeitä.

Kyse on virtuaalisesta hoitotavasta, joka korvaa osan kotihoitokäynneistä. Nurminen painaa ruutua, kun hälytysääni kuuluu. Laitteen kanssa toimiminen on ollut helppo opetella.

– Ei siinä ole mitään oppimista, sillä painan vain tuota ruutua. Mitään muuta ei tarvitse tehdä, kertoo Nurminen.

Videopuhelun aikana hoitaja pyytää Nurmista näyttämään lääkedosetista, että lääkkeet on otettu. Hoitaja toteaa, että päivän kolo on tyhjä, joten asia on kunnossa. Lisäksi hoitaja kysyy, mitä Nurminen on syönyt.

Nurminen pitää palvelua riittävänä.

– Ainakin tässä vaiheessa tämä riittää. Minulle on monta kertaa sanottu, että apua saa lisää, jos on tarvetta.

katja.hautsalo@tuni.fi

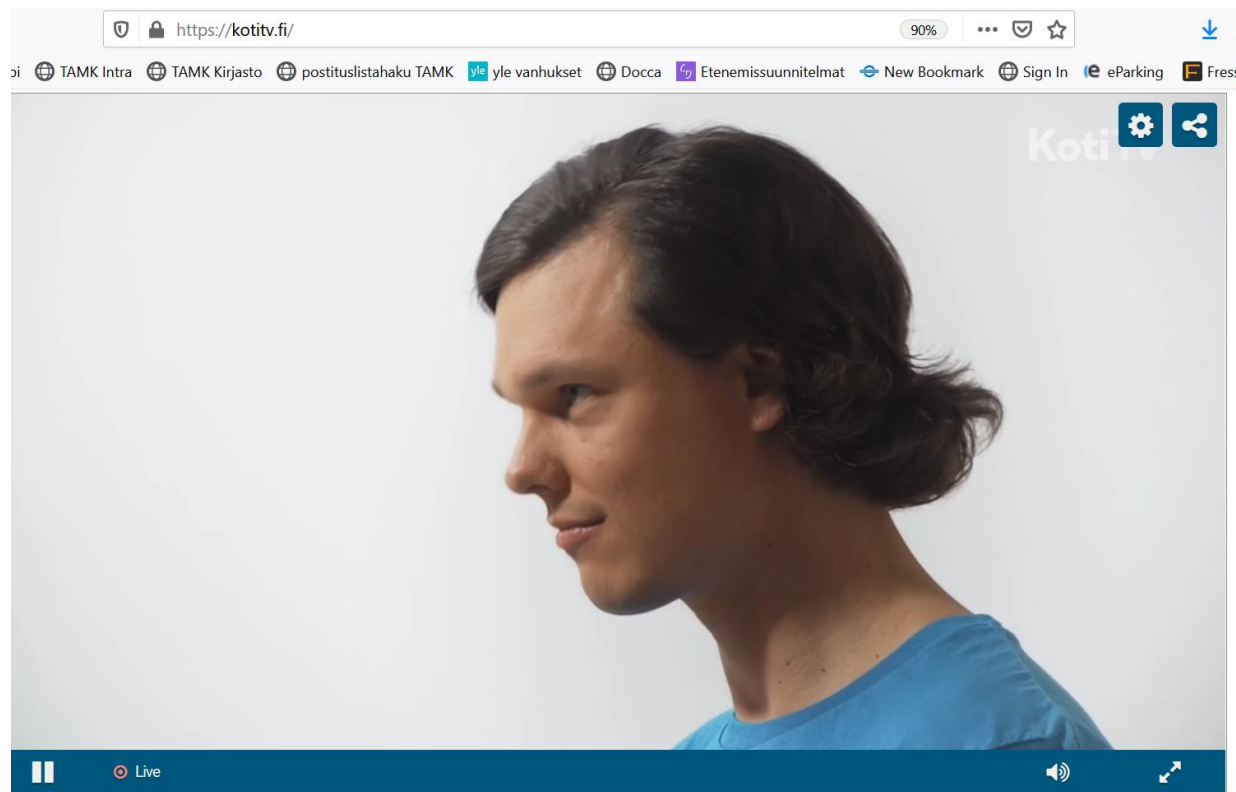

VINKKI – ARJEN AKTIVOINTI

<https://kotitv.fi/>

Koti TV tarjoaa ikäihmisille

- liikunnallista etäkuntoutusta
- muistikuntoutusta
- kulttuuria ja opetuksellista sisältöä
- joka arkipäivä klo 11–13.

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Turjamaa, Riitta, 2014. Iäkkäiden ihmisten yksilölliset voimavarat ja niiden huomioiminen kotihoidossa. Itä-Suomen yliopisto, terveystieteiden tiedekunta

- Voimavaroina ovat: sosiaaliset suhteet ja mielekäs arki → perheen jäsenet, ystävät ja luottamukselliset suhteet kotihoidon henkilöstöön. Lisäksi kokonaisvaltainen toimintakyky, selviytyminen päivittäisistä toiminnoista ja itseluottamus
- Voimavaroja tukevat kotihoidon palvelut, turvallinen ja toimiva ympäristö
- Päivittäisessä toiminnassa voimavaroja ei huomioida riittävästi
- Kiireisyys ja puolesta tekeminen liian yleistä
- Rutiininomaisuus lääkehoidossa yms päivittäisissä toimissa
- HoPaSu:ssa ei huomioida riittävästi voimavaroja, ja ne ovat suorituskeskeisiä

- kärsivällisyys, sisukkuus, periksi antamattomuus,
- myönteinen asenne, ystävällisyys,
- itsensä ja toisten ihmisten arvostaminen sekä auttaminen
- kiitollisuus hyvistä ihmissuhteista

Vanhat ihmiset ovat kiitollisia hyvistä ihmissuhteista, lapsista, puolisoista, sukulaisista, ystävistä, naapureista ja kotihoidon hoitajista. Hyviä ihmissuhteita kuvaillaan: mukaviksi, tärkeiksi, aarteiksi, elämän valoksi, turvaksi ja voimavaraksi.

On siitä puhuttu, että ulkona käyttäisivät, mutta kun on ollut tuommosta liukasta ja sateista ja kaikkia ollu niitä. Niin on heittänee sen pois. Ku olis, että menis tuonne ulos. (H3)

- Toiveet vaihtelevat, omaan tulevaisuuteen liittyen mahdollisimman pitkään kotona/ palvelukodissa asuminen/ ettei tarvitsisi olla sairaalassa
- Terveiden säilyminen on iso toive, se että pystyy huolehtimaan itsestään ja vointi säilyisi nykyisellä tasolla

Vahvuudet ja vahvuuksien löytäminen

Voimavaroja edistävät ja heikentävät tekijät

- Läheisten vierailuista iloa, turvaa ja apua arjen arkareisiin sekä hetkellisesti apua yksinäisyyteen
- Sairauden ja toimintakyvyn lasku aiheuttavat haasteita
- Koti on paras paikka elää mahdollisimman pitkään
- mielekkäät tekemiset tärkeitä, esim. musiikki, äänikirjojen kuuntelu, ulkoilu, tv:n katselu, muistelu, huumorin käyttö, usko ja hengellisyys

Koti on aina koti, vaikka oon yksinäinen. No eipä sitä parempaa paikkaa ole. Se on oma vapppaus ja omat touhut. Kukkaan ei voi moittia. (H1)

[...] ja sillähän sitä mennään sitte päivän. Jos huonosti alkas aamu niin huonosti mentäs se päivä. Se, että lähtee hyvin käyntii se on tärkeintä, että hoitajan kans menee hyvin. Tottkai se vaikutas koko päivään ja veis mieltä maahan. Se on hirviän tärkeää, kun ajatellaan perinjuurin se on tärkeintä, just sille henkiselle puolelle. Saa mielensä pysymään pirteenä, se on niin paljon, ettei sitä voi sanoin kuvata. Se on suuri asia. (H5)

Haaveet ja toiveet

Kokemuksia kotihoidosta

- Kotihoidon asiakkuus koetaan voimavaroja vahvistavana
- Kotihoidoon tottuminen vie aikansa
- Hyvä, että iäkästä rohkaistaan kertomaan mielipiteitään
- Kohtaaminen on kaikkein tärkeintä (kielteisiäkin kokemuksia oli)
- Rakentava, positiivinen palaute on tärkeää, samoin huumori ja yhteiset keskustelun aiheet
- Omahoitajuus luo turvallista ja avointa ilmapiiriä

Oivalluttavat kysymykset, Ikäinstituutti 2017.

”Kuuntele huolellisesti ja etene kysymykset edellä. Kun oma mieli alkaa kertoa vastauksia, viivyttele hetki”

Avaimia voimaantumisen vahvistamiseen – Ikäinstituutti

- Mistä arjessa huomaa, että asiat ovat menneet hyvään suuntaan?
- Mikä auttaa toteuttamaan tehtyä suunnitelmaa?
- Miten neuvoisit toista ihmistä, joka on samanlaisessa tilanteessa?

”Kohtaamisen laatu tai sen yksilöllinen merkitys ei ole mitattavissa ajalla. Mikrohetkissäkin voi kokea hetkellisen lämpimän ja palkitsevan yhteyden toiseen ihmiseen. Aivojen peilisolut aktivoituvat jo näissä pienissä hetkissä, ja myönteiset tunteet viriävät.”

Kuinka itse voin laittaa hyvää kiertämään :D? Lähde: <https://ikaopisto.fi/vinkkipankki/>

Ryhmäkeskusteluissa kannattaa ajatuksia ja kirjata niitä myös Flingaan

"Avun pyytämisen
uskaltaminen"

"Huomaa ympärillä
oleva kauneus!"

"Olen iloinen, se
tarttuu.
Positiivisuus auttaa
jaksamaan!"

"Eletty elämä ja
avoin mieli on ollut
opettajana."

"Ei ole vanhoihin
kaavoihin
kangistunut vaan
voi katsoa asioita
uudeltakin
kannalta."

"Uuden oppiminen
joka päivä, se pitää
vireänä."

"Pidän
ystävällisyyttä
tärkeänä, hymyilen
muille."

Lähteet

- Hautsalo K, Rantanen A & Åstedt-Kurki P. 2013. Family Functioning, Health and Social Support Assessed by Aged Home Care Clients and Their Family Members. *Journal of Clinical Nursing* 22 (19-20), 2953-2963.
- Hautsalo K, Rantanen A, Kaunonen & Åstedt-Kurki P. 2016. Asiakkaiden ja heidän läheistensä kokemukset kotihoidosta. *Tutkiva hoitotyö*, 14(1), 4-12.
- Ikäinstituutti, 2017. Avaimia voimaantumisen vahvistamiseen. Opas, Ikäinstituutti.
- Järnstöm S, 2011. "En tiedä, mitä ne ajattelee mun kohtalokseni, etnografinen tutkimus asiakkuudesta ja asiakaslähtöisyydestä geriatrisessa sairaalassa" Tampereen yliopisto, väitöskirja
- Kariniemi, K. S., Siira, H., Kyngäs, H., & Kaakinen, P. (2020). "Vanhakin on ihminen" Ikääntyneiden kokemuksia vahvuuksistaan, voimavaroistaan ja kotihoidosta. *Gerontologia*, 34(1), 25-42.
- Kinnari S. 14.5. 2020. Hämeensanomat. <https://www.hameensanomat.fi/kolumnit/kotihoidossa-tehtiin-koronakevaana-oivallus-jonka-liikuntakyvyton-vanhus-kertoi-jo-16-vuotta-sitten-1220995/>
- Lehto, V., Jolanki, O., Valvanne, J., & Seinelä, L. (2017). *Understanding functional ability : Perspectives of nurses and older people living in long-term care*. *Journal of Aging Studies*, 43, 15-22.
- Lehto V 2017. Syötettävä vuodepotilas – miten vanhojen ihmisten hoivatilanteissa puhutaan toimintakyvystä? Verkkolehti Alusta! <https://alusta.uta.fi/2017/11/15/syotettava-vuodepotilas-miten-vanhojen-ihmisten-hoivatilanteissa-puhutaan-toimintakyvysta/> 15.11.2017.
- Pirhonen J. 2015. Tunnustaminen ja sen vastavuoroisuus vanhustyössä. *Gerontologia*, 29(1), 25–34.

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Simulaatio, asiakastapaus

- Pirjo (78v) on aviomiehensä Kalevin (86v) omaishoitaja. Pariskunta asuu omakotitalossa kahdestaan. Pirjo huolehtii itse omasta lääkityksestään, mutta kotihoidon sairaanhoitaja käy kerran viikossa jakamassa pariskunnan lääkkeitä. Kotihoito käy kerran päivässä aamuisin varmistamassa, että Pirjo ja Kalevi ovat saaneet lääkkeensä otettua ja auttavat Pirjoa Kalevin hoidossa. Kalevilla on todettu edennyt muistisairaus ja Pirjo on kovin huolissaan heidän tulevaisuudestaan. Kalevia ei voi enää jättää kotiin ilman valvontaa ja liikkuminen on vaikeutunut lähiaikoina. Pirjon unet ovat jääneet vähiin Kalevin yöllisenkin levottomuuden vuoksi. Pariskunnan aikaisemmat harrastukset jääneet pois Kalevin sairauden edetessä ja toimintakyvyn heikentyessä. Korona-tilanne on helpottamassa, rokotuskattavuus on hyvä, joten liikkuminen ja sosiaalinen kanssakäyminen on vapautunut aikaisempiin rajoituksiin verrattuna.
- Pirjo on sairastanut verenpainetautiä yli kolmekymmentä vuotta. Viime käynnillä kotihoidon työntekijä on kiinnittänyt huomiota Pirjon lääkkeiden ottoon. Pirjolla on käytössä verenpainelääkitys Cardiol® 25 mg 1 x 2 ja lisäksi Primaspan® 100 mg 1 x 1. Päänsärkyyn hän ottaa tarvittaessa Panadol® 1 g.
- Verenpaine on ollut viime aikoina koholla, eikä Pirjo oikein kertomansa mukaan uskalla mitata sitä. Häntä pelottaa korkeat verenpainearvot. Viime viikolla kotisairaanhoitajan mittaamana RR 185/96 p. 98. Lääkkeitä Pirjo ottaa ”fiiliksen” mukaan: kun paineet ”tuntuvat” korkeilta, ottaa hän kaksi tablettia, muuten lääkkeet saattavat jäädä ottamatta kokonaankin. Pirjolla ei ole tietoa, mihin verenpainelääkkeet vaikuttavat tai miksi niitä syödään. Pirjon ja Kalevin tytär on tuonut heille molemmille omat lääkeautomaatit kokeiluun helpottamaan lääkkeidenoton muistamisessa. Pirjo kokee ne hankaliksi ja rumiksi eikä koe unohtavansa lääkkeiden antoa Kaleville.

Pirjon ja Kalevin kotiin menevät vastuuhoidtaja lähihoitaja sekä palveluohjaaja kotikäynnille, koska kotihoidon työntekijät ovat huolissaan Pirjon ja Kalevin pärjäämisestä.

Simulaatio

HAVAINNOITAVAT ASIAT:

- vuorovaikutus tilanteessa
- asiakasnäkökulman ja –kokemuksen huomioiminen
- vallitsevan tilanteen arviointi ja voimavarojen huomioiminen
- omaishoitajan jaksaminen
- tukiverkoston huomioiminen

Roolit:

- Pirjo – Kalevin omaishoitaja
- Kalevi – Pirjon aviomies
- Kalevin vastuulähihoitaja
- palveluohjaaja